

KS. TOMASZ KOPICZKO
UKSW WARSZAWA
ORCID 0000-0002-8000-6714

KONCEPCJA KATECHEZY FRANCISZKA BLACHNICKIEGO ODCZYTANA NA NOWO

Papież Franciszek w encyklice *Fratelli tutti* pisząc o fundamentach wiary wyraża myśl, że „chcemy być Kościołem, który służy, który wychodzi z domu, który wychodzi ze swoich świątyń, ze swych zakrystii, aby towarzyszyć życiu, podtrzymywać nadzieję, być znakiem jedności [...], aby przerzucać mosty, obalać mury, siać pojednanie”¹. Z całą świadomością można stwierdzić, że Franciszek Blachnicki, który żył i działał pół wieku wcześniej niż przywołane powyżej słowa papieża, realizował tę myśl nie tylko w formułowanych przez siebie postulatach, ale przede wszystkim w praktyce akademickiej i duszpasterskiej. Świadczyć mogą o tym chociażby słowa z telegramu kondolencyjnego Jana Pawła II, gdzie Franciszek Blachnicki jest nazwany gorliwym apostołem nawrócenia oraz wewnętrznej odnowy człowieka, a także „gwałtownikiem królestwa Bożego”².

Ukazanie aktualności nauczania nestora polskiej katechetyki oraz potrzeba odczytania go we współczesnym kontekście duszpasterskim stanowią cel niniejszego artykułu. Mimo iż opracowania dotyczące twórczości Franciszka Blachnickiego są liczne, niemniej jednak bogactwo jego spuścizny naukowej i duszpasterskiej ciągle na nowo daje impulsy do wydobywania wartościowych pomysłów. Pragnąc upamiętnić setną rocznicę jego urodzin, warto przypomnieć podstawowe założenia jego myśli katechetycznej. Niniejszy artykuł ukáže jedynie wybrane fundamentalne elementy jego koncepcji. Cel ten zostanie zrealizowany w trzech punktach, które kolejno będą odnosić się do ujęcia personalistycznego katechezy. Następnie wyeksponowana zostanie teologia katechezy. Ostatnim z elementów będzie próba poszukiwania aktualności myśli ks. Blachnickiego.

Zbigniew Nosowski nazywa Franciszka Blachnickiego „największym polskim teologiem pastoralistą XX wieku (...), wielkim wizjonerem, wręcz prorokiem”³. Po lekturze tekstów sługi Bożego można stwierdzić, że jego propozycje katechetyczne

¹ Franciszek, Encyklika *Fratelli tutti*, 276.

² Por. A. Wodarczyk, *Prorok żywego Kościoła*, Katowice 2008, s. 6.

³ Z. Nosowski, *Przedmowa*, w: Franciszek Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie*, Kraków 2008, s. 8.

i duszpasterskie niosą ze sobą wiele aktualności. Jako człowiek, kapłan, wykładowca i duszpasterz potrafił odczytywać znaki czasu z wyjątkową wrażliwością eklezjalną. Umiał przeanalizować je w świetle wiary oraz koncepcji naukowych. Całość jego myśli wpisuje się w duch odnowy soborowej. Wyjątkowym atutem Franciszka Blachnickiego była zdolność proroczej analizy sytuacji Kościoła w Polsce⁴.

1. Koncepcja personalistyczna

W polskiej myśli katechetycznej Franciszek Blachnicki uchodzi za przedstawiciela koncepcji odnowy kerygmatycznej. Myśl jego nie jest jednak jedynie lustrzanym odwzorowaniem koncepcji europejskich. Jej istotnym elementem jest zasada personalistyczna, inspirowana teologicznymi przemyśleniami dotyczącymi personalistycznego charakteru Bożego działania oraz kościelnego pośrednictwa zbawczego, a także psychologicznym i pedagogicznym podejściem do osoby⁵.

Zdaniem Franciszka Blachnickiego spójna koncepcja duszpasterstwa i katechezy wymaga solidnego fundamentu chrystologicznego. Mówi on o chrystologicznej zasadzie bosko-ludzkiej. Zasada ta uwypukla personalistyczny charakter procesu zbawczego, dokonującego się w relacji między Bogiem a człowiekiem. Z jednej strony jest Bóg osobowy, z drugiej zaś człowiek rozumiany jako osoba działająca w sposób wolny. Z tej ogólnie sformułowanej zasady wynikają konkretne przesłanki dla posługi katechetycznej. Zdaniem Blachnickiego katecheza ma prowadzić do zbawienia, które polega na zjednoczeniu z Bogiem przez osobową miłość, to znaczy poprzez wolne i dobrowolne oddanie siebie Bogu⁶.

Pośrednictwo posługi katechetycznej w dziele zbawienia ma zatem na celu umożliwienie, aktualizację oraz ułatwienie osobowego spotkania między Bogiem a człowiekiem. Roztropny katecheta, wrażliwy na potrzeby innych, przekazuje niejako zaproszenie Boga. Pośredniczy również w tym, aby człowiek w sposób zgodny ze swoją naturą i wolnością wszedł w ten dialog, chciał Boga poznawać i trwać w Nim w relacji wiary i miłości. Personalistyczną zasadę można więc formalnie wyrazić w sformułowaniu: „pośrednictwo zbawcze Kościoła, czyli duszpasterstwo, musi być sprawowane w tym celu i w taki sposób, żeby aktualizować osobowe spotkanie człowieka z Bogiem w wierze przez słowo i sakrament”⁷.

⁴ Por. T. Kopiczko, *La teologia della catechesi secondo Franciszek Blachnicki. Un confronto critico con gli orientamenti del Vaticano II*, Roma 2010, s. 5nn.

⁵ Por. F. Blachnicki, *Personalistyczna koncepcja katechezy*, „Studia Theologica Varsaviensia” 5/2 (1967), s. 31-65.

⁶ Por. J. Stala, *Personalistyczno-chrystologiczne ujęcie osoby. Ks. Franciszka Blachnickiego impulsy wychowawcze*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 154-164.

⁷ F. Blachnicki, *Personalistyczna koncepcja katechezy*, dz. cyt., s. 38.

W myśl tej zasady cały Kościół jest owocem i pośrednikiem zbawienia. Zasada ta wymusza również na posłudze katechetycznej przejście od intelektualizmu do personalizmu. Treści katechezy nie mogą przypominać naukowego kompendium teologicznego. Należy wykazać dużo wrażliwości, aby katecheza nie stała pod znakiem racjonalizmu intelektualnego, aby nie była zdominowana neoscholastycznymi formułkami, aby nie uległa psychologizacji metod i nie ograniczała się jedynie do wykładu etycznego. Przedmiotem katechezy musi być kerygmat. Jak twierdzi Franciszek Blachnicki, „celem katechezy nie jest przekazanie wiedzy, ale to co zamierzał osiągnąć katechumenat: poddanie życia dziecka pod panowanie Boga, urzeczywistnienie w nim królestwa Bożego. Katecheza musi zmierzać do wzbudzenia wiary, pojętej jako drogę zbawczą, jako nadprzyrodzona rzeczywistość kształtująca całe życie”⁸.

Sługa Boży mówi o tym, że personalizm determinuje także metodę w katechezie. Pierwszym krokiem jest to, aby człowiek poprzez wszystkie swoje zdolności zwrócił się ku treściom nauczania w postawie wolności, aktywności i otwartości. Z drugiej strony powinny być one przepowiadane w taki sposób, aby wyrażały zbawcze orędzie Boga. Treści ujęte jako kerygmat są niejako wezwaniem Boga skierowanym do człowieka. Najistotniejszym momentem ma być spotkanie człowieka z treścią nauczania. Blachnicki w odniesieniu do katechetyki zastanawia się, „jakie musi ona zastosować metody, aby stać w służbie spotkania osobowego między Bogiem a człowiekiem”⁹. Pytanie to, mimo iż zostało sformułowane ponad 50 lat temu, zawiera dużo aktualności i właściwie jest wynikiem przemyśleń nad metodą katechetyczną z punktu widzenia personalizmu¹⁰.

Istotnym elementem w zasadzie personalistycznej katechezy jest postulat, aby przyjąć kerygmat za właściwy przedmiot i za treść katechezy. Kerygmat powinien wyrażać się w tym, że jest on „wieścią” o faktach i czynach, przez które sam Bóg jako Osoba wkracza w historię człowieka i zaprasza go do udziału w planie zbawczym. Zatem w kerygmacie rozumianym na sposób personalistyczny nie chodzi jedynie o przekazanie lub przyjęcie wiadomości, lecz o Boże wezwanie i zaproszenie. Jest to swoiste przyjście Boga z ekonomią zbawienia do człowieka. Katecheta na wzór Chrystusa ma być heroldem, posłańcem. W konsekwencji katecheta to nie tylko ktoś, kto ma zbiór określonych cech pedagogicznych, ale osoba, która żyje w relacji z Bogiem, a swoją posługę odczytuje w kategoriach posłannictwa¹¹.

⁸ Tamże, s. 47.

⁹ Tamże, s. 48.

¹⁰ Por. M. Marczewski, *Diakonia w życiu Kościoła według ks. dra hab. Franciszka Blachnickiego*, w: *Gorliwy apostoł wewnętrznej odnowy człowieka. Materiały z sympozjum poświęconego Założycielowi Ruchu Światło-Życie*, Lublin 1987, s. 91-105.

¹¹ Por. F. Blachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy*, Warszawa 2005, s. 178nn; G. Janikuła, *Personalistyczna koncepcja katechezy według ks. Franciszka Blachnickiego*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 136-153; M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000.

Personalistyczna zasada katechezy, którą Franciszek Blachnicki zaczerpnął od Franciszka Arnolda zawiera wiele aktualności. Analiza obecnej sytuacji duszpasterskiej, zwłaszcza po kończącej się pandemii, wskazuje, iż spełnia ona wszystkie wymagania, jakie stawiają współczesne dokumenty Kościoła, a ponad to czyni osobę realnym protagonistą dialogu z Bogiem. Szczególną wartością ujęcia personalistycznego wydaje się być poszanowanie wolności człowieka. Relacja z Bogiem ma bowiem być dialogiem miłości, który jest owocem ludzkich pragnień i dokonuje się w odpowiedzi na Boże zaproszenie. Nie ma natomiast mowy o narzucaniu się Boga człowiekowi. Widoczna jest również swoista równowaga rzeczywistości ludzkiej i nadprzyrodzonej.

2. Teologia katechezy

Obok spojrzenia personalistycznego na katechezę kolejnym istotnym elementem w koncepcji Blachnickiego jest jej wymiar teologiczny. W celu ukazania aktualności i trafności postulatów sługi Bożego należałoby odwołać się do kilku punktów takich jak: wiara, która jest celem katechezy; katecheza jako przepowiadanie słowa Bożego; katecheza w relacji z liturgią; katecheza w relacji z nauczaniem moralnym; świadectwo wiary; katecheza jako posługa na rzecz spotkania Boga w Chrystusie.

Blachnicki naśladując myśl F.X. Arnolda odwołuje się do prymatu wiary nad sakramentami. Relacja ta (wiara – sakramenty) zakłada jedną drogę zbawienia. Ujęcie to daje wierze pozycję uprzywilejowaną i należy ją rozumieć jako „najpotężniejszą nadprzyrodzoną rzeczywistość”, która prowadzi do zjednoczenia z Chrystusem, a w konsekwencji do zbawienia¹². Pierwotny charakter wiary i umiejscowienie jej jako celu katechezy można potwierdzić faktem, iż sakramenty zakładają wiarę. Wiara warunkuje ich skuteczność. Oznacza to, że cały model posługi duszpasterskiej i katechetycznej ma być zorientowany na pogłębianie wiary. Natomiast sam przekaz wiary nie może zostać zredukowany do transmisji *veritates quae creditur*. Należy pamiętać o *fides quae creditur*. Katecheza zatem powinna troszczyć się o przeżywanie aktu wewnętrznego i osobistego. Cała działalność wspólnoty Kościoła ma umacniać postawę zaufania i zawierzenia, będącą przejawem wolnej decyzji. Troska o wiarę powinna być procesem żywym i dynamicznym. Franciszek Blachnicki stwierdzał: „dzisiejszy świat, często pochłonięty sekularyzacją lub nihilizmem wydaje się skupiać jedynie na elementach zewnętrznych. To wszystko prowadzi do kryzysu wiary, ale z drugiej strony kreśli przed posługą Kościoła ogromne wyzwanie i zadanie należytego procesu rozbudzania potrzeby przekazu i pogłębiania wiary. Cały wysiłek katechetyczny ma być nastawiony na personalne i dynamiczne przeżywanie wiary. Wiara zredukowana do immanentnych,

¹² Por. F. Blachnicki, *Kerymatyczna odnowa katechezy*, Warszawa 2005, s. 93.

humanistycznych wartości traci swą nadprzyrodzoną moc, nie nawraca człowieka, nie angażuje osobiście i nie daje siły do rozwiązywania życiowych problemów”¹³. Myśl zapisana przez Franciszka Blachnickiego ponad pięćdziesiąt lat temu wydaje się jakby była diagnozą postawioną dzisiaj. Zachęca ona współczesny Kościół, aby nie skupiał się jedynie na poziomie intelektualnym, gdyż może to doprowadzić do jeszcze większego kryzysu wiary i katechezy¹⁴.

Zgodnie z nurtem odnowy kerygmatycznej katechezy, Blachnicki czyni słowo Boże i jego przepowiadanie jednym z kluczowych elementów swojej koncepcji. Samo przepowiadanie ma służyć wierze. Głoszenie winno być „spotkaniem” z wiarą. Powinno wynikać z „dzieła miłości” (Ga 5, 6), a przede wszystkim powinno zachować swój dynamiczny charakter¹⁵. Zdaniem sługi Bożego najistotniejszą funkcją przepowiadania jest: „pośredniczenie w spotkaniu międzyosobowym, które realizuje się przez wzywające słowo Boże i odpowiedź człowieka w wierze”¹⁶. Postulat ten jest istotny w kontekście współczesnego spojrzenia na przepowiadanie, kiedy to często słowo Boże próbuje się zastąpić słowem człowieka¹⁷. Tymczasem, jak twierdzi Blachnicki, w przepowiadaniu ma być obecny Jezus Chrystus, a sam proces ma odzwierciedlać substancjalnie słowo Boże¹⁸.

3. Aktualność koncepcji

Perspektywa 35 lat od śmierci Franciszka Blachnickiego pozwala współczesnej refleksji teologicznej docenić jego zdolność duszpasterską, zarówno w wymiarze akademickim, jak i w wymiarze praktycznym. Niezwykły talent naukowy oraz osobiste zaangażowanie bez wątpienia miały duży wpływ na przemiany, które zaszły w Kościele w Polsce po II Soborze Watykańskim i na przełomie tysiącleci. Wiele z jego pomysłów oraz sposób interpretowania znaków czasu pozwalają także dzisiaj patrzeć na Kościół w optyce służby i autentycznego zaangażowania (partycypacji). Intencją Franciszka Blachnickiego było usystematyzowanie rzeczywistości duszpasterskiej w kluczu urzeczywistniania się posługi zbawczej Kościoła *hic et nunc*. Jest to widoczne przede wszystkim w jego wizji katechetycznej.

Pośród punktów, które wypływają z nauczania Franciszka Blachnickiego, a wydają się mieć znaczenie w świetle współczesnych dokumentów i wyzwań duszpasterskich, należy wymienić: postulat nowego oblicza Kościoła, świadomość

¹³ Tamże, s. 96.

¹⁴ Por. F. Blachnicki, *Niewiara wierzących*, „Gazeta niedzielna” 55, 41 (1978), s. 7; T. Kopiczko, *Punkty fundamentalne teologicznej perspektywy katechezy w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 123-125.

¹⁵ Por. F. Blachnicki, *Katechetyka fundamentalna*, Warszawa 2006, s. 160-172.

¹⁶ F. Blachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy*, dz. cyt., s. 121.

¹⁷ Por. DV 10; CT 18; DK 57nn.

¹⁸ F. Blachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy*, dz. cyt., s. 126nn.

powołania do świętości i zbawienia, troska o formację wiary, apostołat chrześcijański. Argumentem potwierdzającym aktualność profetycznych zapisków Blachnickiego mogą być słowa zaczerpnięte z najnowszego *Dyrektorium o katechizacji*, które postuluje, aby wiara była aktem osobowym, ale jednocześnie przeżywanym we wspólnocie. Autentyczna wiara domaga się połączenia chrzcielnego „wierzę” z „wierzymy” całego Kościoła. Każdy kroczący drogą wiary ma być uczestnikiem i zarazem posłannikiem¹⁹.

3.1 Postulat nowego oblicza Kościoła

Na przestrzeni wieków teologia katolicka często zajmowała się obroną przed herezjami lub schizmami bądź też zaradzała różnym kryzysom. Wiele uwagi poświęcano zachowaniu *status quo* Kościoła, natomiast niewiele refleksji skierowanych było w kierunku autentycznej świadomości²⁰. Franciszek Blachnicki wydaje się w sposób właściwy wpisywać w świadomą refleksję nad Kościołem i jego charakterem. Z całą determinacją dążył do tego, aby odnowić oblicze Kościoła. Pragnąc w jak najlepszy sposób odczytać znaki czasu starał się, aby z jednej strony działać przeciw „fałszywej tradycji pastoralnej”, zaś z drugiej strony pragnął odnowy, która miała być zrealizowana nie tylko w zapiskach akademickich, ale również poprzez Ruch Światło-Życie²¹.

Bogactwo myśli eklezjologicznej, powstałej na II Soborze Watykańskim i opracowanej przez Franciszka Blachnickiego, można zredukować do słowa „wspólnota”. Istotą tego terminu jest to, że wspólnota Kościoła nie jawi się pod znakiem władzy i autorytetu, ale daje się poznać w duchu świadectwa i służby ewangelicznej na rzecz jedności i pokoju²². Słowo Kościół ma oznaczać zatem „wspólnotę chrześcijan, obejmującą pasterzy i wiernych, a nie tylko urząd Kościoła (...); to *congregatio fidelium*, wspólnota w jedności wiary, nadziei, miłości, kultu, braterskiej posługi, wspólnota totalna i organicznie zróżnicowana, zmierzająca do zrealizowania pełnej wspólnoty z innymi, którzy jeszcze są odłączeni”²³. Słowa te, mimo iż zapisane ponad 40 lat temu, wydają się być przygotowaniem gruntu pod stwierdzenie, które odnajdujemy w najnowszym *Dyrektorium o katechizacji*. Dokument podkreśla, że „Kościół jako wspólnota wierzących, jako wspólnota nadziei wyrażonej życiem

¹⁹ Por. DK 21nn; KKK 166nn.

²⁰ Por. Y. Congar, *Prawdziwa i fałszywa reforma Kościoła*, Kraków 2001, s. 15nn.

²¹ Por. F. Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, Lublin 1994, s. 5-12; M. Marczewski, *Ku eklezjologiczno-pastoralnej syntezie. Twórczość i dzieło Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987)*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 103-121; E. Młyńska, *Ruch Światło-Życie ruchem eklezjalnym*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, dz. cyt., s. 79-102.

²² Por. F. Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, dz. cyt., s. 25.

²³ Tamże, s. 26.

i dzielonej z innymi oraz wspólnota braterskiej miłości”²⁴ ma ciągle się odnawiać i podejmować posługę ewangelizacji²⁵.

Swoistym proroctwem zapisanym przez Franciszka Blachnickiego, widocznym na początku lat 20. XX wieku, była wizja człowieka „postsovieticum”. Ów człowiek to wytwór społeczeństwa zatopionego w założeniach komunizmu, walczącego nie tylko z Bogiem, ale i z Kościołem. To człowiek, który dąży do dominacji nad innymi i podporządkowania norm etycznych swoim własnym potrzebom i wygodnemu stylowi życia²⁶. Nawet w obliczu takiej rzeczywistości Franciszek Blachnicki nie tracił nadziei. Był głęboko przekonany o tym, że autentyczne chrześcijaństwo może przynieść wyzwolenie i poprowadzić do wolnego wyboru wspólnoty Kościoła. Warunkiem koniecznym jest Kościół prezentujący się jako wspólnota działająca Bożą mocą na rzecz człowieka²⁷. Ta myśl oraz cała postawa Blachnickiego są odwzorowaniem postulatu sformułowanego w dekrecie soborowym *Christus Dominus*, który stwierdza, że Kościół powinien podawać naukę chrześcijańską „w sposób przystosowany do potrzeb chwili, by odpowiadała na trudności i zagadnienia, które przede wszystkim dręczą i niepokoją ludzi”²⁸.

Nauczanie Blachnickiego pozwala więc na wysunięcie wniosku, aby i we współczesnym kontekście nie tracić nadziei, lecz ukierunkować cały wysiłek pastoralny i katechetyczny na troskę o szerzenie eklezjologii wspólnoty przeżywanej zarówno w wymiarze wertykalnym, jak i horyzontalnym²⁹.

3.2 Świadomość powołania do świętości i zbawienia

Otwartość duszpasterska Franciszka Blachnickiego na świat i współczesnego człowieka jest żywym sposobem realizacji soborowej konstytucji *Gaudium et spes*, która przypomina, że „Kościół stanowiąc zarazem zrzeszenie dostrzegalne i wspólnotę duchową, kroczy razem z całą ludzkością i doświadcza tego samego losu ziemskiego co świat, istniejąc w nim jako zaczyn i niejako dusza społeczności ludzkiej, która ma się w Chrystusie odnowić i przemienić w rodzinę Bożą”³⁰. A zatem człowiek, który żyje w świecie swojej wolności, ma dokonywać ciągłych wyborów. Zdaniem Blachnickiego powinien to robić w świetle Ewangelii i miłości. Należy znaleźć właściwe relacje pomiędzy życiem ziemskim a tajemnicą życia nadprzyrodzonego, pomiędzy łaską a naturą ludzką. Jak zauważa Blachnicki, w historii Kościoła praktyka katechetyczna wiele razy oddalała się od rzeczywistości

²⁴ DK 28.

²⁵ Por. tamże; EN 14-15.

²⁶ Por. F. Blachnicki, *Postsovieticum – czyli nie wolno ci być niewolnikiem*, Kraków 2004, s. 21-40.

²⁷ Por. tamże, s. 57nn.

²⁸ CD 13.

²⁹ Por. F. Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, dz. cyt., s. 80nn.

³⁰ GS 40.

ziemskiej. Tymczasem w procesie formacji wiary należy brać pod uwagę środowisko, w którym się wzrasta i dojrzewa oraz szeroko rozumiany kontekst zmierzania do świętości i zbawienia poprzez realizację codziennych i zwyczajnych zadań. Łaska zbawienia ofiarowana przez Chrystusa, mimo że prowadzi do rzeczywistości nadprzyrodzonej, działa już na ziemi³¹.

Współczesny kontekst katechetyczny wydaje się sygnalizować, że potrzebuje owego przypomnienia zgodnie ze wskazaniem Franciszka Blachnickiego. Należy więc połączyć wizję Kościoła jako wspólnoty oraz Jezusa Chrystusa niosącego zbawienie z personalizmem człowieka. Owa swoista symbioza chrystocentryzmu i personalizmu wydaje się właściwą ścieżką dla posługi zbawczej, realizowanej dzisiaj w Kościele. Taka perspektywa katechetyczna gwarantuje, że działanie Kościoła nie ograniczy się jedynie do tworzenia programów, nowych dokumentów, podręczników o wierze, ale ciągle za punkt odniesienia będzie miała żywego człowieka. Wymiar personalistyczny gwarantuje katechezie właściwy proces komunikowania i prowadzenia człowieka do świętości i zbawienia drogą, gdzie wraz ze świadomością rodzi się postawa świętości³². Celem osiągnięcia zamierzonego efektu Franciszek Blachnicki proponuje stosowanie metod przeżyciowych i wychowawczych. Gwarantują one poznanie Boga oparte o autentyczne doświadczenie duchowe³³.

Postulat ten, jak zauważa K. Misiaszek, jest szczególnie ważny w kontekście nauczania religii w rzeczywistości szkolnej. Co więcej, można stwierdzić, że ukazanie drogi do świętości w kontekście życia codziennego współczesnego człowieka to zadanie wprost konieczne, aby nauczanie religii w szkole i katecheza parafialna przynosiły spełnienie założeń programowych. Ukazuje się silna potrzeba powiązania chrystocentryzmu, eklezjologii i personalizmu w podstawowym wymiarze życia i posługi zbawczej celem uniknięcia przesadnego intelektualizmu. Wydaje się, że jest to jedyna droga, którą Kościół urzeczywistnia dzieło zbawcze w określonym czasie i przestrzeni życia człowieka³⁴.

3.3 Troska o formację wiary

Kolejnym kluczowym tematem wypływającym z nauczania Blachnickiego, który domaga się pogłębionej refleksji we współczesnej katechetyce, jest troska o formację

³¹ Por. F. Blachnicki, *Kerygmaticzna odnowa katechezy*, dz. cyt., s. 93-98; M. Marczewski, *Posługa zbawcza Kościoła*, Lublin 2000, s. 154-155.

³² Por. F. Blachnicki, *Personalistyczna koncepcja katechezy*, dz. cyt., s. 31-65.

³³ Por. F. Blachnicki, *Metoda przeżyciowo-wychowawcza dziecięcych rekolekcji zamkniętych. Studium pastoralne*, Lublin 1963; M.M. Tytko, *Animacja kultury metodą skautingu w Ruchu Światło-Życie ks. Franciszka Blachnickiego*, w: A. Petkowicz (red.), *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, Lublin 2000, s. 285-303.

³⁴ Por. K. Misiaszek, *Ksiądz Franciszek Blachnicki jako promotor odnowy katechetycznej*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, dz. cyt., s. 67-78.

wiary. Cała koncepcja katechetyczna Blachnickiego, jak już wyżej wspomniano, traktuje wiarę jako zadanie katechezy. Takie założenie wytwarza naturalny postulat, aby katecheza była posługą wiary. Już w swoim pamiętniku pod datą 26 grudnia 1949 Franciszek Blachnicki zapisał: „Zdaje mi się, że odtąd całe moje życie wewnętrzne powinno iść w kierunku wiary i ufności. Nie troszczyć się o żaden postęp w doskonałości – troszczyć się tylko o wiarę i ufność nieustanną. Wiara to coś, co w żaden sposób nie wyrasta ze mnie, z dołu, z mojej natury. To nie jest coś, co mógłbym uważać za ontologiczną doskonałość mojej natury. To coś, co zostało mi z góry dane, nad czym nie mam żadnej mocy, co jest czystym darem, łaską”³⁵.

Tym sformułowaniem Franciszek Blachnicki przypomina, że wiara jest darem, o który należy się troszczyć. Starając się zatem odczytać powyższe zdania we współczesnym kontekście można odnieść się do przestrogi sformułowanej przez F. Blachnickiego. Analizując rzeczywistość, obserwując pobożność i praktyki religijne ostrzega, aby nie były one jedynie wyrazem tradycji i wpływu społecznego. Wiara ma być osobistą odpowiedzią na zaproszenie Boga. Ma być wyrazem własnej decyzji. Domaga się także stałej troski i formacji. Katecheza zatem ma za zadanie wychowywać w wierze, która jest przeżywana we wspólnocie Kościoła. Cały wysiłek ma zmierzać do uformowania wiary autentycznej, odważnej, respektującej tradycję oraz będącej wyrazem i owocem osobistej decyzji nawrócenia³⁶.

Zdaniem F. Blachnickiego sposobem, w jaki można osiągnąć ten cel i przezwyciężyć kryzys wiary u współczesnego człowieka mogą być różnego rodzaju ruchy odnowy w Kościele. Duch Święty ożywia w ten sposób Kościół i pobudza go do autentycznej troski o wiarę. To właśnie w ruchach i wspólnotach może dokonać się swoiste uzupełnienie poznawanych treści związanych z wiarą. To środowisko wspólnoty staje się miejscem i sposobem wdrażania do życia słowem Bożym, życia modlitewnego, pielęgnowania liturgii, dążenia do przemiany życia, świadectwa i służby. Jak podkreśla Blachnicki, ruchy te „bazują przede wszystkim na małych wspólnotach, które stają się środowiskami wzrostu wiary, w których proces wdrażania w postawy chrześcijańskie, w życie chrześcijańskie intensywnie się rozwija”³⁷. Myśl ta, choć zapisana dziesiątki lat temu, wciąż wydaje się aktualna i w większości polskich parafii pozostaje jedynie „palącym” postulatem.

Założenie, że wiara jest darem Boga i nadprzyrodzoną cnotą wybrzmiewa także w *Dyrektorium o katechizacji*. Jedynie „człowiek prowadzony wiarą osiąga możliwość kontemplowania i smakowania Boga jako miłości”³⁸. Nad wyraz aktualne wydają się także słowa, będące stwierdzeniem, że „mamy już za sobą epokę złudzeń co do skuteczności tej drogi dla pogłębiania wiary (...) Mimo potęgowania ilościowego i jakościowego dydaktycznego trudu nauczania, ignorancja religijna wciąż

³⁵ F. Blachnicki, *Spojrzenia w świetle łaski*, Kraków 1988, s. 32.

³⁶ Por. F. Blachnicki, *Kościół jako wspólnota*, dz. cyt., s. 5-12.

³⁷ F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie*, dz. cyt., s. 28.

³⁸ DK 19.

trwa, analfabetyzm wzrasta”³⁹. Wiary zatem nie można „nauczyć”, tak jak innych przedmiotów – geografii czy matematyki. Wiary nie da się także symulować, nie może być ona także werbalnym przekazem wiedzy religijnej, gdyż szybko odejdzie w zapomnienie. Podsumowując zatem myśli Blachnickiego na temat formacji wiary, można odnieść się do słów R. Buchty, który stwierdza, że współczesna posługa katechetyczna musi pokonać drogę od informacji o Kościele ku chrześcijańskiemu wtajemniczeniu. Katecheza ma natomiast być posługą poszukującą dialogu ze współczesnością⁴⁰.

3.4 Apostolat chrześcijański

W kontekście formacji wiary należy zwrócić uwagę na inny aktualny postulat Franciszka Blachnickiego. Jest nim potrzeba stworzenia apostołatu chrześcijańskiego i troski o jego dobre rozumienie i przeżywanie. Blachnicki jako wnikliwy obserwator przemian kulturowych i społecznych zachodzących w polskiej rzeczywistości postulował, aby świadectwo stało się czymś konkretnym w praktyce Kościoła. W wymiarze edukacyjnym wiara domaga się żywego spotkania ludzkiego, doświadczenia, konfrontacji z prawdziwym świadectwem, które pomaga odkryć sens własnej egzystencji w świetle wiary. To jedyna droga do tego, aby stać się „nowym stworzeniem”, „nowym człowiekiem”, „nowym człowiekiem według Ducha”, „człowiekiem przyobleczonego w Chrystusa”⁴¹.

Także dzisiaj apostołat życia chrześcijańskiego oparty o świadectwo jest postulatem aktualnym i koniecznym dla rozwoju wiary. Przemawiający wydaje się postulat F. Blachnickiego, wołający o świadectwo w byciu autentycznym chrześcijaninem. Tak rozumiany apostołat nie może ograniczyć się jedynie do praktyk religijnych, do bycia ochrzczonego, do udziału we Mszy świętej, do wiary w dogmaty. Koncepcja dojrzałego chrześcijanina, który staje się apostołem, ma wychodzić ponad to wszystko. Musi być to człowiek, który w Osobie Jezusa Chrystusa rozpoznaje swojego Pana i Zbawiciela. Musi znać Chrystusa i żyć z Nim w relacji osobowej i ponad wszystko w sposób w pełni świadomy musi świadczyć o własnej wierze⁴².

Można pokusić się o stwierdzenie, że za czasów Franciszka Blachnickiego owa wizja chrześcijaństwa była daleka od rzeczywistości i taką niestety pozostaje do dziś. Stąd też postulat ten można uznać za aktualny i będący podstawą do troski o nową ewangelizację. Jak bowiem czytamy w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* z 1997 roku, również we współczesnych czasach „nie brakuje także pewnej liczby

³⁹ F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie*, dz. cyt., s. 30-37.

⁴⁰ Por. R. Buchta, *Zadania dla współczesnego duszpasterstwa wynikające z „katechumenatu na dzisiejszą godzinę”*, w: R. Buchta (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, dz. cyt., s. 217-234.

⁴¹ F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie*, dz. cyt., s. 14.

⁴² Por. F. Blachnicki, *Uwierzyliśmy miłości i o niej świadczymy*, Kraków 2008, s. 51-54.

chrześcijan ochrzczonych, którzy niestety ukrywają swoją tożsamość chrześcijańską zarówno z powodu źle rozumianej formy dialogu międzyreligijnego, jak również z powodu niewygody w świadczeniu o swojej wierze w Jezusa Chrystusa we współczesnym społeczeństwie. Te sytuacje wiary chrześcijan wołają z mocą do siewcy o rozwój nowej ewangelizacji, przede wszystkim w tych Kościołach o starożytnej tradycji chrześcijańskiej, gdzie sekularyzm dokonał największych wyłomów. W tej nowej sytuacji wymagającej ewangelizacji głoszenie misyjne i katecheza, przede wszystkim młodzieży i dorosłych, zajmują pierwsze miejsce⁴³.

Odczytując ten postulat można zauważyć, że jest ciągle przytaczany od czasów II Soboru Watykańskiego aż do współczesności. Mimo że został sformułowany tak wyraźnie przez F. Blachnickiego w pierwszych latach posoborowych, był powtarzany przez kolejne dokumenty i wciąż wydaje się nie tracić swojej aktualności. Zadaniem katechezy bowiem jest dzielenie się darmową wiarą, która jest wyrazem miłości i pragnienia coraz bliższego poznawania Pana Jezusa, żyjącego w Kościele⁴⁴.

Zakończenie

Twórczość i działalność Franciszka Blachnickiego to rzeczywistość niezwykle bogata, rozciągająca się w swoistej panoramie, gdzie horyzont tworzą jego osobiste nawrócenie, reforma II Soboru Watykańskiego, gorliwość duszpasterska wyrażona w posłudze Ruchu Światło-Życie oraz działalność naukowa i akademicka. Wspólnym mianownikiem dla wszystkich tych działań jest jednak postawa głębokiej wiary, przeżywanej w sposób osobowy, wyrażonej w służbie głoszenia słowa Bożego i służbie człowiekowi.

W swoich działaniach Franciszek Blachnicki poszukiwał odpowiedzi na pytania o Kościół, o wiarę, o człowieka, o bycie chrześcijaninem. Wychodząc od tych pytań opracował spójną koncepcję katechezy kerygmatycznej, wzbogaconej o elementy personalizmu. Zachowując zasadę wierności Bogu i człowiekowi, pragnął doprowadzić do żywego dialogu człowieka z Bogiem. Głównym walorem tej koncepcji była zdolność ukazywania wiary, która jest łaską, w kontekście codziennego życia i zwyczajnych decyzji. W ten sposób teoria i praktyka spłotły się w postulat autentycznego doświadczenia wspólnoty. Dokonując podsumowania wybranych myśli Blachnickiego należy podkreślić jego wyjątkową troskę o wychowanie do życia we wspólnocie, do dążenia do świętości, do postawy ciągłej formacji i do apostołstwa, wyrażonego w świadectwie. W świetle tak bogatej i opracowanej koncepcji warto wyrazić dezyderat, aby nie tylko podejmować kolejne refleksje naukowe, ale przede wszystkim znaleźć sposób ich realizacji, aby zgodnie z życzeniem Franciszka Blachnickiego Kościół urzeczywistniał się w swojej posłudze zbawczej *hic et nunc*.

⁴³ DOK 26.

⁴⁴ Por. DK 4, 6, 17-21.

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie aktualności nauczania ojca polskiej katechetyki Franciszka Blachnickiego. Artykuł jest próbą odczytania jego twórczości we współczesnym kontekście duszpasterskim. Dla upamiętnienia setnej rocznicy jego urodzin warto przypomnieć podstawowe założenia jego myśli katechetycznej. Artykuł ukazuje tylko niektóre z podstawowych punktów jego koncepcji. Cel ten zostanie osiągnięty w trzech punktach, które z kolei będą odnosiły się do personalistycznego podejścia do katechezy. Następnie artykuł naświetli główne punkty teologii katechetycznej. Ostatnim elementem będzie próba odnalezienia aktualności jego myśli.

Słowa kluczowe: Franciszek Blachnicki, katecheza, personalizm, kerygmat.

Summary

The aim of this study is to present the topicality of the teaching of the father of Polish catechetics, Franciszek Blachnicki. The article attempts to read his work in the contemporary pastoral context. To commemorate the hundredth anniversary of his birth, it is worth recalling the basic assumptions of his catechetical thought. This article will show only some of the fundamental points of his concept. This goal will be achieved in three points, which in turn will relate to the personalistic approach to catechesis. Then the article will highlight the core points of catechesis theology. The last element will be an attempt to find the topicality of his thoughts.

Keywords: Franciszek Blachnicki, catechesis, personalism, kerygma.

Riassunto

Lo scopo di questo studio è presentare l'attualità dell'insegnamento del padre della catechesi polacca, Franciszek Blachnicki. L'articolo tenta di leggere la sua opera nel contesto pastorale contemporaneo. Per commemorare il centesimo anniversario della sua nascita, vale la pena ricordare i presupposti fondamentali del suo pensiero catechistico. Questo articolo mostrerà solo alcuni dei punti fondamentali del suo concetto. Questo obiettivo sarà raggiunto in tre punti, che a loro volta riguarderanno l'approccio personalistico alla catechesi. Poi l'articolo metterà in evidenza i punti centrali della teologia della catechesi. L'ultimo elemento sarà un tentativo di trovare l'attualità dei suoi pensieri.

Parole chiavi: Franciszek Blachnicki, catechesi, personalismo, kerygma.

Bibliografia

- Blachnicki F., *Katechetyka fundamentalna*, Warszawa 2006.
- Blachnicki F., *Kerygmaticzna odnowa katechezy*, Warszawa 2005.
- Blachnicki F., *Kościół jako wspólnota*, Lublin 1994.
- Blachnicki F., *Metoda przeżyciowo-wychowawcza dziecięcych rekolekcji zamkniętych. Studium pastoralne*, Lublin 1963.
- Blachnicki F., *Niewiara wierzących*, „Gazeta niedzielna” 55, 41 (1978), s. 7.
- Blachnicki F., *Personalistyczna koncepcja katechezy*, „Studia Theologica Varsaviensia” 5/2 (1967), s. 31-65.
- Blachnicki F., *Postsovieticum – czyli nie wolno ci być niewolnikiem*, Kraków 2004.
- Blachnicki F., *Spojrzenia w świetle łaski*, Kraków 1988.
- Blachnicki F., *Uwierzyliśmy miłości i o niej świadczymy*, Kraków 2008.
- Buchta R., *Zadania dla współczesnego duszpasterstwa wynikające z „katechumenatu na dzisiejszą godzinę”*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 217-234.
- Congar Y., *Prawdziwa i fałszywa reforma Kościoła*, Kraków 2001.
- Janikuła G., *Personalistyczna koncepcja katechezy według ks. Franciszka Blachnickiego*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 136-153.
- Kopiczko T., *La teologia della catechesi secondo Franciszek Blachnicki. Un confronto critico con gli orientamenti del Vaticano II*, Roma 2010.
- Kopiczko T., *Punkty fundamentalne teologicznej perspektywy katechezy w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 122-135.
- Marczewski M., *Diakonia w życiu Kościoła według ks. dra hab. Franciszka Blachnickiego*, w: *Gorliwy apostoł wewnętrznej odnowy człowieka. Materiały z sympozjum poświęconego Założycielowi Ruchu Światło-Życie*, Lublin 1987, s. 91-105.
- Marczewski M., *Ku eklezjologiczno-pastoralnej syntezie. Twórczość i dzieło Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987)*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 103-121.
- Marczewski M., *Posługa zbawcza Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2000.
- Misiaszek K., *Ksiądz Franciszek Blachnicki jako promotor odnowy katechetycznej*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 67-78.
- Młyńska E., *Ruch Światło-Życie ruchem eklezjalnym*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 79-102.
- Nosowski Z., *Przedmowa*, w: F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie*, Kraków 2008, s. 8-12.
- Stala J., *Personalistyczno-chryzologiczne ujęcie osoby. Ks. Franciszka Blachnickiego impulsy wychowawcze*, w: Buchta R. (red.), *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista*, Katowice 2009, s. 154-164.

Tytko M.M., *Animacja kultury metodą skautingu w Ruchu Światło-Życie ks. Franciszka Blachnickiego*, w: Petkowicz A. (red.), *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, Lublin 2000, s. 285-303.

Wodarczyk A., *Prorok żywego Kościoła*, Katowice 2008.

O autorze

Ks. Tomasz KOPICZKO – prezbiter diecezji ełckiej, doktor habilitowany nauk teologicznych, pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz WSD w Ełku, członek Stowarzyszenia Katechetów Polskich oraz Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Zakres swoich zainteresowań badawczych koncentruje wokół tematów związanych z nową ewangelizacją, teologią katechezy, eklezjologią i nowymi środkami komunikacji.